

INFORMES

.....

RESUMO EXECUTIVO

Informe cultura e sustentabilidade.

**A cultura, cuarto pilar da
sustentabilidade**

COORDINACIÓN: FRAN QUIROGA
COLABORACIÓN: LAURA TOBÍO

.....

O *peak oil*, a sexta extinción, o quecemento global, o despoboamento, o abandono da terra ou a perda de falantes das linguas minorizadas alertan dos perigos da era do antropoceno na que nos situamos. A homoxeneidade, a excesiva dependencia fósil ou a crecente forza dos populismos son consecuencias dun sistema económico e simbólico/subxectivo que non pon a vida no centro. Ante isto cómpre preguntarse como pode sosterse o mundo e cal pode ser o papel que xoga a cultura nunha inevitable transición socioecolóxica.

A visión da cultura como industria esquece unha serie de prácticas e procesos culturais que están contribuindo a ensanchar o común, a superar visións dicotómicas (natureza *versus* cultura, por exemplo), a repensar a escala, a proximidade, a ensaiar esas outras formas de estar xuntos recuperando saberes tradicionais ou prototipando alternativas que transforman este presente. Debates como o *rewilding*, a aposta polo relacional, o cuestionamento da norma ou a superación da idea do dominio da natureza por parte do ser humano son espazos onde tamén opera a cultura, e a cultura fai mundos.

Cómpre atender as propostas culturais que sitúan, dunha maneira ou doutra, a vida no centro, que procuran procesos de transformación social, que vertebran territorio e tecen comunidades. Niso, Galicia é vizosa e boa proba son as múltiples festas populares organizadas polos vigairos das comisións de festas, en moitas ocasións por sorteo, ou o propio baile tradicional, cunha ampla malla de escolas, agrupacións e asociacións que autoorganizan foliadas e representacións ao longo de todo o país. Poñer o foco no mantemento e sustentabilidade destes procesos, nesta realidade tan ampla e vivida, é un exercicio de corresponsabilidade colectiva, do que cadaquén forma parte en función das súas responsabilidades políticas, académicas, activistas ou administrativas.

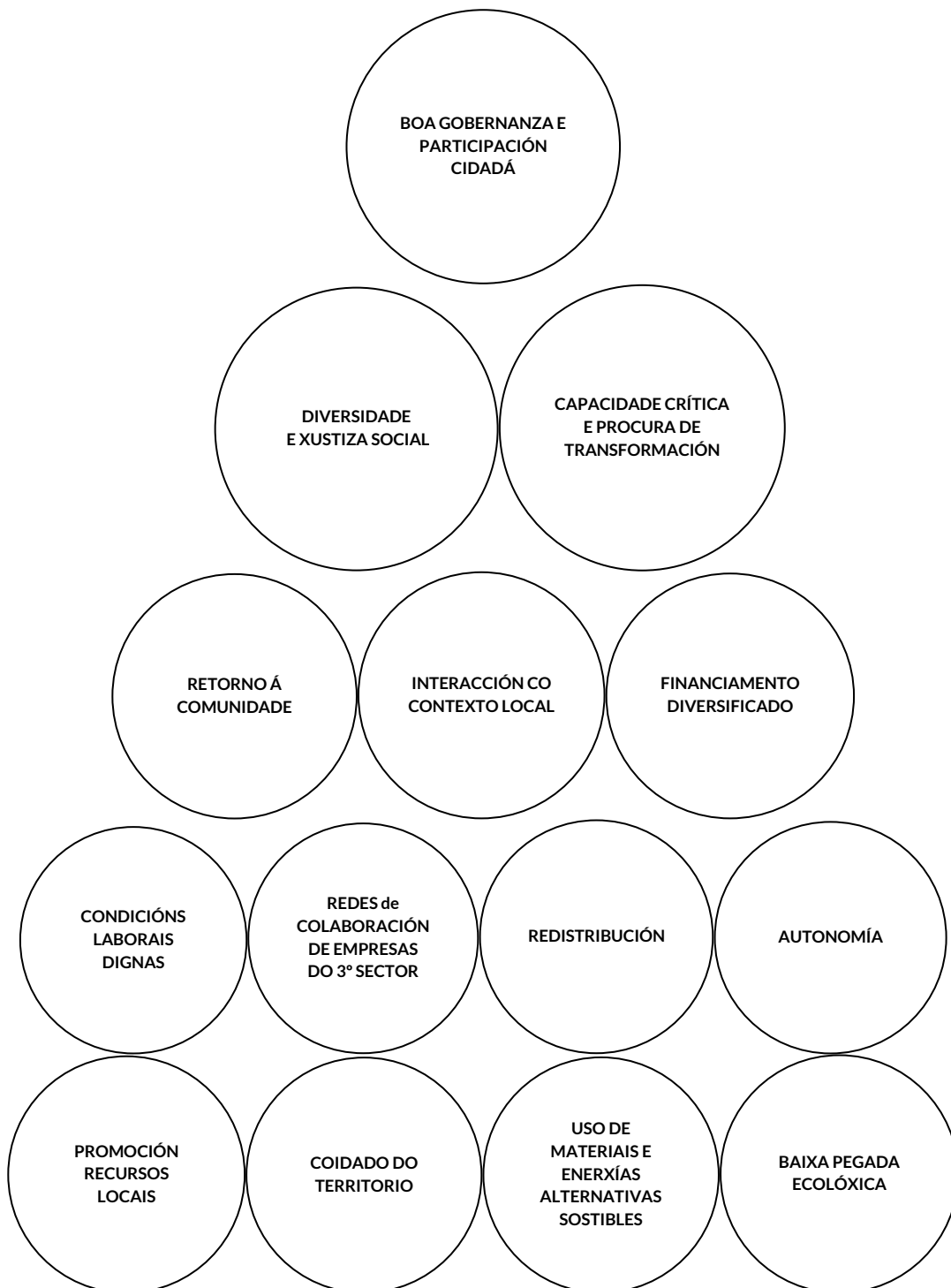
A vontade deste informe é desvelar aquelas prácticas culturais que poñen o foco no relacional, na proximidade, na terra, no miúdo, na transformación, que coidan as xenealoxías e que desde o seu propio facer constrúen presentes pensando no mañá. O informe *Cultura e Sustentabilidade* non pretende ser un exercicio abstracto desconectado da realidade, polo que se ofrece nel un diálogo cos propios fazedores de proxectos culturais, o que permite compoñer unha cartografía de alcances e tensións da aposta pola cultura como eixo vertebrador da sustentabilidade. Non se trata só de amosar proxectos, senón de extraer aprendizaxes que deriven en respostas que empurren por un ecosistema máis resiliente.

As prácticas culturais analizadas, ademais de caracterizarse por situarse no eido da sustentabilidade, son unha excelente oportunidade de aprendizaxe social e institucional, un potencial espazo de transferencia e incidencia no deseño das políticas públicas. A cultura é un laboratorio experimental de encontro e participación e, entre moitas das súas claves, atópase a xeración de axenciamento por parte das comunidades, a posibilidade de réplica e afectación social ou outros modos de facer que tramen desde a horizontalidade e/ou o común. Así, a través das aprendizaxes que emerxen desta radiografía, propóñense cinco principios que artellan dez recomendacións no deseño de políticas públicas que alenten e promovan unha cultura para a sustentabilidade.

Como conclusión do informe, preséntase un mecanismo de autoavaliación do grao de sustentabilidade na práctica cultural. A través das respostas a unha serie de preguntas, calquera persoa interesada poderá medir o grao de cumprimento, ou non, dos 14 puntos que se propoñen mediante un sistema de semáforo. Isto permitiralle tomar consciencia e dar pasos na mellora e compromiso pola sustentabilidade como xeito de facer cultura.

OS 14 PUNTOS DEFINITORIOS DA CULTURA E SUSTENTABILIDADE

RECOMENDACIÓNS PARA UNHAS POLÍTICAS PÚBLICAS ACTIVADORAS DO CAMBIO

PRINCIPIO A. A CULTURA CONTRIBÚE Á COHESIÓN TERRITORIAL E DAS COMUNIDADES LOCAIS

- **Concibir a cultura como pegamento social e redutor de inequidades**
- **Potenciar a cultura comunitaria e de base**

PRINCIPIO B. CÓMPRE REDUCIR A PEGADA ECOLÓXICA NO ÁMBITO CULTURAL

- **Apostar por solucións e proxectos que camiñen cara a unha transición socioecolóxica**
- **Minimizar o uso de materiais e a xeración de refugallos, así como baixar a dependencia no uso de enerxías fósiles**

PRINCIPIO C. DEBEN GARANTIRSE UNHAS CONDICIÓNNS LABORAIS XUSTAS

- **Incrementar o orzamento para o fortalecemento dun sector público cultural e o apoio ás fábricas de creación e produción independente**
- **Condicionar e apoiar as políticas de axudas e/ou contratación mediante estándares de sustentabilidade**

PRINCIPIO D. ENTENDER A CULTURA COMO PANCA DO CAMBIO

- **Estimular a avaliación de impactos a longo prazo e a contribución da cultura á sustentabilidade**
- **Recoñecer a cultura como vector, como amplificador do cambio**

PRINCIPIO E. A CULTURA PRECISA DUN PACTO SOCIAL QUE SITÚE A CIDADANÍA NO CENTRO

- **Impulsar mecanismos participativos, de democratización cultural que garantan o dereito á cultura**
- **Potenciar redes cooperativas para acadar un sector cultural maduro e resiliente**

AUTOVALIACIÓN

Achegamos a través deste mecanismo un xeito de medir o grao de sustentabilidade dun proxecto cultural. Propóñense unha serie de preguntas sobre os 14 puntos que determinan a relación entre cultura e sustentabilidade. A cara verde é a de quen está moi contenta co resultado; a amarela a que ten en certa dúbida e a vermella representa un afastamento no grao de sustentabilidade. Esta ferramenta permite tomar consciencia daqueles puntos fortes e febles da práctica en relación coa sustentabilidade. Tamén permite realizar un primeiro paso, co obxectivo de iniciar as accións que melloren as debilidades en termos de sustentabilidade na práctica cultural analizada.

Gobernanza e participación cidadá

(O teu proxecto ten espazos horizontais para a toma de decisións? Hai mecanismos recoñecidos por todas/os para presentar propostas?)

Diversidade e xustiza social

(O teu proxecto é hospitalario coa diferenza? Hai diversidade sexual, de xénero, orientación sexual, de raza, de capacitismos?)

Capacidade crítica e procura de transformación

(O teu proxecto cuestiona o hexemónico ou busca solucións ante malestares contemporáneos? Buscades incidir na realidade?)

Retorno á comunidade

(Hai vontade de que o proxecto reverta na comunidade, obtén un beneficio á comunidade? A existencia da práctica cultural mellora o benestar da veciñanza?)

Interacción co contexto local

(O proxecto dialoga coa escena local, axuda a madurar o ecosistema local? Tece relacións de intercambio económico ou de saberes co próximo?)

Financiamento diversificado

(A práctica cultural dispón de recursos económicos que garantan unhas condicións dignas? E ten fontes de financiamento diversas?)

Condições laborais dignas

(O proxecto garante unhas relacións laborais ou mercantís dignas? Hai un esforzo por non esixir máis por menos? Os recursos económicos son suficientes para cubrir a demanda de traballo?)

Fomento de rede de colaboración de empresas do terceiro sector

(O proxecto procura traballar maioritariamente con empresas do terceiro sector? Prima que os provedores proveñan do terceiro sector, é dicir, naqueles proxectos que sen afán de lucro reverten os seus beneficios na actividade social que desenvolven?)

Redistribución

(O proxecto dialoga co ecosistema local e redistribúe dalgún xeito a riqueza/ingresos económicos ou pola contra só se concentra nas mans duns poucos?)

Autonomía

(No proxecto hai capacidade de tomar as decisións de forma autónoma, non ten dependencias e, sobre todo, contribúe a que as comunidades coas que dialoga gañen en autonomía?)

Coidado do territorio

(Na práctica cultural hai consciencia dos problemas que está a vivir o territorio próximo? Afróntanse dalgún xeito? Achega a cultura á natureza?)

Uso de materiais e enerxías alternativas sostibles

(O proxecto cultural achégase ao residuo cero? Procúrase o uso de enerxías alternativas ás fósiles? Recíclase material?)

Baixa pegada ecolóxica

(No proxecto procurades que se comparta o coche, que se consuma pouca luz ou usar a menor cantidade posible de bolsas de plástico?)

RECOMENDACIÓNS BIBLIOGRÁFICAS

AA.VV. (2021): *Futuros presentes: conversas sobre cultura e sustentabilidade*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega. [Dispoñible en <http://consellodacultura.gal/evento.php?id=201113>].

AAVV (2021). *Participación cultural en Euskal Herria: modos, causas e impactos*. Observatorio Vasco de Cultura. [Dispoñible en: https://www.kultura.ejgv.euskadi.eus/contenidos/informacion/keb_parte_hartze_kultura_2020/es_def/adjuntos/participacion_cultural_euskal_herria_2020.pdf].

AA. VV. (2021) *Brainstorming Report 'Culture and the Sustainable Development Goals: Challenges and Opportunities'*. Voices of culture. [Dispoñible en <https://voicesofculture.eu/2021/02/26/brainstorming-report-culture-and-the-sustainable-development-goals-challenges-and-opportunities/>].

Asociación Véspera de Nada por unha Galiza sen petróleo (2014): *Guía para o descenso enerxético*. Galicia: Asociación Véspera de Nada por unha Galiza sen petróleo. [Dispoñible en: <http://galiza.pospetroleo.com/acerca-da-guia/>].

Fernández Prieto, L. *et alii* (2021): *Cando eramos sostibles. Aprendendo no Barbanza as claves do futuro*. Santiago de Compostela: Fundación Ría. [Dispoñible en <https://barbanzaecosocial.org/presentacion-primera-fase/>].

Fernández, R.; Veiras, X. (2019): *Mapa Ecosocial de Galicia*. Vigo: Catro Ventos Editora.

La Hidra Cooperativa; Artibarri (2018.) *Gestión comunitaria de la cultura en Barcelona. Valores, retos y propuesta*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona: Institut de Cultura de Barcelona. [Dispoñible en: <https://transductores.info/properties/gestion-comunitaria-de-la-cultura-2018/>].

Quiroga, F. (2019): *Hacia una cultura en extensivo*. Cultura y Ciudadanía. Ministerio de Cultura y Deporte. [Dispoñible en: <https://culturayciudadania.culturaydeporte.gob.es/dam/jcr:f6d136e6-e34c-45ce-ab88-ba2311a450a9/fran-quiroga.pdf>].

REDS, (2021): *Hacia una cultura sostenible. Guía práctica para integrar la Agenda 2030 en el sector cultural*. [Dispoñible en https://reds-sdsn.es/wp-content/uploads/2021/04/Guia-REDS-2021-Web_imprimir-A4.pdf].

Riechmann, J., Matarán Ruiz, A.; Carpintero, O. (2019): *Para evitar la barbarie: trayectorias de transición ecosocial y de colapso*. Granada: Editorial Universidad de Granada.

Rosanna, L., Louis, T., Thomas I., Wilson, C. (2020): *The Missing Pillar. Culture's Contribution to the UN Sustainable Development Goals*. British Council. [Disponible en https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/the_missing_pillar.pdf].

Vindel, J. (2020): *Estética fósil. Imaginarios de la energía y crisis ecosocial*. Barcelona: Arcadia MACBA.